

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента, заступника директора Навчально-наукового інституту міжнародних відносин ім. Б. Д. Гаврилишина,
доцента кафедри міжнародних економічних відносин
Західноукраїнського національного університету
Живка Максима Андрійовича

на дисертаційну роботу **Масної Ольги Андріївни** на тему «Механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції» поданої для здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»

Актуальність теми дослідження

Трансформація сучасної світової економіки дедалі більше визначається не лише динамікою традиційних факторів виробництва, масштабами міжнародної торгівлі, інтенсивністю руху капіталу чи темпами технологічного оновлення, але й здатністю національних економік забезпечувати економічне зростання за одночасного зниження вуглецевої, енергетичної та ресурсної інтенсивності виробництва. Загострення кліматичних змін, виснаження природних ресурсів, посилення енергетичних ризиків, зростання екологічних втрат і структурна нестійкість традиційної моделі господарювання об'єктивно зумовлюють необхідність переходу до нової парадигми економічного розвитку, в межах якої екологічні обмеження перестають розглядатися як зовнішній фактор і перетворюються на одну з базових умов міжнародної конкурентоспроможності.

Для України актуальність теми набуває особливої гостроти через одночасний вплив повномасштабної війни, структурних дисбалансів національної економіки, високої енерго- та ресурсоемності виробництва, значної технологічної відсталості окремих галузей і поглиблення процесу європейської інтеграції. Воєнна агресія спричинила масштабні руйнування енергетичної, промислової, транспортної та житлової інфраструктури, значні екологічні втрати, деградацію природних екосистем, посилення техногенних ризиків і втрату частини економічного потенціалу держави. Водночас післявоєнне відновлення створює унікальне, хоча й надзвичайно складне, вікно можливостей для відмови від відтворення застарілої ресурсомісткої моделі та

переходу до енергоефективної, низьковуглецевої, інноваційної й циркулярної економіки. Йдеться не просто про відбудову зруйнованих об'єктів, а про структурне перезавантаження економіки на принципах Build Back Greener, технологічної модернізації, децентралізації енергетики, цифрової екологізації та підвищення стійкості до майбутніх криз.

Отже, актуальність теми дисертаційного дослідження визначається необхідністю теоретичного осмислення переходу до «зеленої» економіки як системної трансформації національної економіки, поглиблення методичних засад оцінювання зеленої модернізації та формування практичного механізму забезпечення сталого розвитку України в умовах європейської інтеграції й післявоєнного відновлення. Вивчення цієї проблематики дає змогу розширити наукові уявлення про сучасні трансформації міжнародних економічних відносин і водночас сформувати прикладне підґрунтя для підвищення ресурсної ефективності, екологічної конкурентоспроможності та довгострокової стійкості української економіки.

З огляду на вищевикладене, дисертаційна робота, виконана Масною Ольгою Андріївною на тему «Механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції», є актуальною, своєчасною та такою, що має вагоме теоретичне, методичне і практичне значення для розвитку сучасної науки про міжнародні економічні відносини.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету, зокрема у підготовці: фундаментальної держбюджетної НДР «Національна концепція екобезпеки суспільства та інклюзія циркулярної економіки в умовах пандемії» (2021-2023 р.; 0121U109485), госпдоговірної НДР «Трансформація бізнесу в умовах сталого розвитку глобальної економіки» (2023 р.; 0123U102609), прикладної держбюджетної науково-дослідної роботи «Фіскальна політика протидії

ризикам воєнного часу в умовах цифровізації економіки» (2025 р.; 0124U000070); а також науково-дослідної роботи «Геоекономічні детермінанти повоєнного розвитку України в глобальному просторі» (2023-2025 р.; 0122U201486).

Особистий внесок дисертанта в отриманих наукових результатах

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому авторкою особисто розроблено теоретико-методичні засади формування механізму переходу до «зеленої» економіки як інструменту забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції, а також обґрунтовано практичні напрями його реалізації в умовах сучасних економічних, екологічних та безпекових викликів. У процесі дослідження здобувачкою сформовано авторське бачення взаємозв'язку між сталим розвитком, зеленою трансформацією та євроінтеграційною конвергенцією України, розроблено методичні підходи до оцінювання рівня зеленої трансформації, проведено факторний і кластерний аналіз України та країн ЄС, обґрунтовано сценарії поствоєнної зеленої відбудови та сформовано авторський механізм переходу України до «зеленої» економіки. Усі наукові ідеї, теоретичні узагальнення, методичні розробки, результати аналітичних досліджень, висновки та практичні рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, належать особисто здобувачці.

Внесок здобувачки у колективно опубліковані наукові праці конкретизовано у переліку публікацій, у дисертаційній роботі використано лише ті результати, які отримані авторкою особисто або у співавторстві з чітким визначенням її наукового доробку. Рівень особистого внеску дисертантки є достатнім та відповідає вимогам, що ставляться до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи Масної Ольги Андріївни на тему «Механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент

забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції» дає змогу констатувати належний рівень проведеного дослідження, його логічну завершеність, комплексний характер та наявність наукової новизни. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій базується на використанні сучасних теорій і концепцій сталого розвитку, «зеленої» економіки, екологічної модернізації, зеленої трансформації, європейської економічної інтеграції, справедливого переходу, циркулярної економіки, а також на працях провідних вітчизняних і зарубіжних науковців.

З метою досягнення поставленої мети автором використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, серед яких методи теоретичного узагальнення, системного та структурного аналізу, історичного і порівняльного підходів, індукції та дедукції, економіко-статистичного аналізу, факторного та кластерного аналізу, сценарного моделювання, регресійного аналізу та експертного оцінювання. Використання зазначеного методичного інструментарію забезпечило належний рівень обґрунтованості й достовірності отриманих результатів та дозволило сформулювати цілісне уявлення про теоретичні засади, сучасний стан, основні бар'єри, драйвери та перспективні напрями переходу України до «зеленої» економіки в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів.

У першому розділі дисертаційної роботи розкрито теоретико-методологічні засади формування механізму переходу до «зеленої» економіки. Зокрема, досліджено еволюцію концепцій сталого розвитку та «зеленої» економіки, систематизовано основні наукові підходи до розуміння їх сутності, змісту та закономірностей розвитку, а також визначено місце «зеленої» економіки у сучасній системі міжнародних економічних відносин (с. 25–38). Значну увагу приділено дослідженню міжнародно-економічних інструментів реалізації «зеленої» економіки, зокрема фінансових, інвестиційних, регуляторних, торговельних та інституційних механізмів, які визначають сучасні напрями екологізації економічного розвитку та трансформації міжнародного економічного середовища (с. 46–57). Заслуговує на увагу здійснене автором теоретичне обґрунтування сутності та структури механізму

переходу до «зеленої» економіки, його основних складових, функціональних взаємозв'язків та ролі у забезпеченні сталого розвитку держави в процесі європейської інтеграції (с. 61–69).

У другому розділі дисертаційної роботи здійснено комплексне оцінювання сучасного стану сталого розвитку та зеленої трансформації України. Автором проаналізовано основні економічні, екологічні, енергетичні та соціальні показники розвитку національної економіки, визначено ключові тенденції й структурні диспропорції зеленої трансформації, а також досліджено вплив сучасних глобальних викликів і воєнних руйнувань на перспективи переходу України до моделі сталого розвитку (с. 100–112). Важливе наукове значення має проведений порівняльний факторний і кластерний аналіз України та країн Європейського Союзу, який дозволив систематизувати сукупність показників зеленої трансформації, виокремити основні латентні фактори, визначити позицію України порівняно з державами-членами ЄС та обґрунтувати основні напрями скорочення наявних структурних розривів у процесі європейської інтеграції (с. 113–122). Автором також систематизовано основні бар'єри та драйвери зеленої конвергенції України з Європейським Союзом, визначено роль інституційних, фінансових, технологічних, регуляторних, кадрових, регіональних і безпекових чинників у забезпеченні результативності процесів зеленої трансформації національної економіки (с. 137–140).

У третьому розділі дисертації обґрунтовано стратегічні напрями формування та практичної реалізації механізму переходу України до «зеленої» економіки в процесі євроінтеграції. Зокрема, автором здійснено сценарне моделювання поствоєнної зеленої відбудови України та визначено можливі траєкторії розвитку національної економіки залежно від інтенсивності структурних реформ, обсягів зелених інвестицій, темпів технологічної модернізації та ефективності інституційних перетворень (с. 159–168). Значний науковий і практичний інтерес становить проведене дослідження можливостей адаптації практик країн Європейського Союзу до українських умов, що дозволило визначити перспективні напрями використання європейського

досвіду зеленої трансформації з урахуванням економічних, інституційних, регіональних та безпекових особливостей розвитку України (с. 170–178).

Особливої уваги заслуговує запропонований автором механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції, який становить один із центральних наукових результатів дисертаційного дослідження (с. 179–188). Розроблений механізм поєднує взаємопов'язані цільові, інституційні, фінансово-економічні, інноваційно-технологічні, регуляторні та моніторингові складові, передбачає визначення суб'єктів, ресурсів, інструментів, індикаторів та очікуваних результатів зеленої трансформації. Науково-практичну цінність має орієнтація запропонованого механізму на забезпечення конвергенції України з Європейським Союзом, адаптацію національної економічної політики до європейських екологічних і кліматичних стандартів, залучення зеленого фінансування, стимулювання технологічної модернізації та реалізацію принципів Build Back Greener у процесі повоєнного відновлення України.

Мета дослідження повністю відповідає темі дисертаційної роботи. Об'єкт і предмет дослідження чітко визначені та послідовно розкриті у структурі й змісті дисертації. Отримані наукові результати, сформульовані висновки та практичні рекомендації є логічно обґрунтованими, базуються на належній теоретико-методологічній та інформаційно-аналітичній основі й підтверджуються результатами проведеного автором дослідження. Таким чином, зміст та структура дисертаційної роботи відповідають її назві, поставленій меті та завданням. Наукові положення викладені послідовно й аргументовано, а сформульовані висновки та рекомендації безпосередньо ґрунтуються на результатах теоретичного, аналітичного та прикладного дослідження.

За структурою та оформленням дисертаційна робота відповідає сучасним вимогам до дисертаційних досліджень, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації». Сукупність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі, їх теоретичне, методичне та

практичне значення дають підстави зробити висновок про завершеність, цілісність, належний рівень наукової обґрунтованості та достовірності представленого дисертаційного дослідження Масної Ольги Андріївни.

Наукова новизна положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну проведеного дослідження, можна віднести:

- вперше розроблено комплексний механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції, який ґрунтується на системній взаємодії інституційної, фінансово-економічної, інноваційно-технологічної та соціально-екологічної складових, поєднує стратегічні цілі, суб'єкти реалізації, ресурсне забезпечення, інструменти впливу, систему індикаторів і очікувані результати та орієнтований на забезпечення структурної модернізації національної економіки, її зеленої конвергенції з Європейським Союзом і реалізацію принципів сталого розвитку;

- удосконалено теоретико-методологічні підходи до дослідження сутності та закономірностей переходу до «зеленої» економіки шляхом систематизації та поглиблення взаємозв'язків між концепціями сталого розвитку, зеленої економіки, екологічної модернізації, циркулярної економіки, справедливого переходу та європейської економічної інтеграції, що дозволило сформувати цілісну теоретичну основу дослідження зеленої трансформації України в умовах сучасних глобальних викликів і поглиблення євроінтеграційних процесів;

- удосконалено науково-методичний підхід до порівняльного оцінювання рівня зеленої трансформації України та країн Європейського Союзу на основі використання факторного та кластерного аналізу системи економічних, екологічних, енергетичних, соціальних та інституційних індикаторів, що дозволило виокремити ключові латентні фактори зеленої трансформації, визначити позицію України порівняно з державами-членами ЄС та

обґрунтувати основні напрями скорочення структурних і інституційних розривів у процесі європейської інтеграції;

- поглиблено наукове розуміння впливу міжнародно-економічних інструментів зеленої трансформації на забезпечення сталого розвитку України, зокрема Європейського зеленого курсу, EU ETS, CBAM, ESG-принципів, європейської таксономії сталої діяльності та механізмів зеленого фінансування, що дозволило визначити їх роль у трансформації зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств, структурній модернізації національної економіки, залученні інвестицій та поглибленні економічної інтеграції України з Європейським Союзом;

- набули подальшого розвитку наукові положення щодо визначення стратегічних пріоритетів переходу України до «зеленої» економіки, серед яких інституційна модернізація, розвиток зеленого фінансування, підвищення енергетичної та ресурсної ефективності, технологічна трансформація виробництва, декарбонізація економіки, розвиток циркулярних моделей господарювання, удосконалення системи екологічного моніторингу та гармонізація національного законодавства з *acquis communautaire* Європейського Союзу;

- поглиблено наукове обґрунтування ролі зеленої трансформації у процесах післявоєнного відновлення України, що дозволило визначити взаємозв'язок між структурною модернізацією національної економіки, забезпеченням її довгострокової стійкості, залученням міжнародного фінансування, підвищенням конкурентоспроможності та реалізацією принципів Build Back Greener як стратегічної основи поєднання повоєнної відбудови, сталого розвитку та європейської інтеграції держави.

Отже, можна констатувати, що основні наукові положення, результати та висновки дисертаційної роботи на тему «Механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції» мають належний рівень наукової новизни, є теоретично та методично обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та відповідають сучасним тенденціям розвитку економічної науки. Представлені результати

поглиблюють теоретико-методологічні засади дослідження зеленої трансформації економічних систем, удосконалюють методичний інструментарій оцінювання процесів зеленої конвергенції України з Європейським Союзом та формують наукове підґрунтя для розроблення практичних механізмів забезпечення сталого розвитку, післявоєнного відновлення та поглиблення європейської інтеграції України.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи

Теоретичні результати проведеного дослідження полягають у розвитку наукових підходів до формування механізму переходу до «зеленої» економіки як інструменту забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції, обґрунтуванні ключових напрямів зеленої трансформації національної економіки, а також удосконаленні методичних засад оцінювання рівня зеленої конвергенції України та країн Європейського Союзу. У дисертаційній роботі сформовано концептуальні положення щодо взаємозв'язку процесів переходу до «зеленої» економіки, забезпечення сталого розвитку та європейської інтеграції, удосконалено підходи до систематизації міжнародно-економічних інструментів зеленої трансформації, розвинуто методичні засади факторного та кластерного аналізу України і країн ЄС, обґрунтовано сценарії поствоєнної зеленої відбудови та запропоновано комплексний механізм переходу України до «зеленої» економіки.

Результати дослідження мають прикладний характер, а основні теоретичні положення щодо забезпечення зеленої трансформації національної економіки, подолання бар'єрів зеленої конвергенції України з Європейським Союзом, адаптації європейських практик, залучення зеленого фінансування, підвищення ресурсної та енергетичної ефективності, стимулювання технологічної модернізації та реалізації принципів сталого розвитку можуть бути використані у практичній діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, інституцій, залучених до процесів післявоєнного відновлення та європейської інтеграції України, а також у подальших наукових дослідженнях. Запропоновані у роботі рекомендації

можуть слугувати основою для розроблення стратегій і програм зеленої трансформації та післявоєнної відбудови України, спрямованих на забезпечення сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, адаптацію до екологічних і кліматичних стандартів Європейського Союзу та поглиблення євроінтеграційних процесів.

Повнота викладення основних наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Результати кваліфікаційної роботи опубліковані у 12 наукових публікаціях, з них: 4 статті – у наукових фахових виданнях України, 1 – у науковому виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science, 7 публікацій – за матеріалами міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальний обсяг опублікованих особисто автором наукових праць становить 2,39 д. а.

Особисто Масній О. А. належать наукові ідеї дослідження, теоретичні узагальнення, методичні розробки, результати емпіричного аналізу, а також сформульовані висновки та рекомендації, що виносяться на захист і відображені у відповідних публікаціях. Профіль наукових видань, у яких опубліковано результати дослідження, а також зміст наукових праць повністю відповідають встановленим вимогам щодо повноти висвітлення результатів дисертаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини». Опубліковані матеріали достатньою мірою відображають основні положення, наукову новизну та практичну значущість проведеного дослідження.

Оцінка структури дисертації

Структура дисертаційної роботи на тему «Механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції» є цілісною, логічно побудованою та комплексною, що забезпечує послідовне розкриття проблематики дослідження від формування теоретико-методологічних засад переходу до «зеленої» економіки до

обґрунтування прикладних механізмів забезпечення сталого розвитку України в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів. Оформлення дисертаційної роботи відповідає вимогам, встановленим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Її структура відображає внутрішню логіку дослідження та забезпечує взаємозв'язок між теоретичними положеннями, результатами аналітичного оцінювання процесів зеленої трансформації України та країн Європейського Союзу і розробленими науково-практичними рекомендаціями щодо формування механізму переходу до «зеленої» економіки.

Структура дисертації відповідає логіці наукового дослідження. У першому розділі розкрито теоретико-методологічні засади переходу до «зеленої» економіки, досліджено еволюцію концепцій сталого розвитку та «зеленої» економіки, систематизовано міжнародно-економічні інструменти її реалізації, а також обґрунтовано сутність і структуру механізму переходу до «зеленої» економіки. У другому розділі здійснено оцінювання рівня сталого розвитку та зеленої трансформації України, проведено порівняльний факторний і кластерний аналіз України та країн Європейського Союзу, а також систематизовано основні бар'єри і драйвери зеленої конвергенції України з ЄС. У третьому розділі обґрунтовано перспективні напрями переходу України до «зеленої» економіки, здійснено сценарне моделювання поствоєнної зеленої відбудови держави, визначено можливості адаптації практик країн Європейського Союзу до українських реалій та запропоновано авторський механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції.

Така побудова дисертаційної роботи забезпечує логічну послідовність викладення матеріалу, взаємозв'язок між теоретико-методологічною, аналітичною та рекомендаційною складовими дослідження та дозволяє повною мірою реалізувати поставлену мету і завдання. Важливою перевагою структури

роботи є її спрямованість на поступовий перехід від теоретичного осмислення сутності «зеленої» економіки та інструментів її розвитку до кількісного оцінювання процесів зеленої трансформації, визначення особливостей конвергенції України з Європейським Союзом і формування комплексного механізму забезпечення відповідних трансформацій.

Висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані здобувачем за результатами проведеного дослідження, є логічно узгодженими зі змістом дисертаційної роботи, безпосередньо впливають із результатів теоретичного та емпіричного аналізу, містять елементи наукової новизни та мають вагоме значення для розвитку теоретичних і методичних положень міжнародних економічних відносин, концепції сталого розвитку та «зеленої» економіки. Практична спрямованість отриманих результатів визначається можливістю їх використання у процесі формування державної політики зеленої трансформації, післявоєнного відновлення національної економіки, адаптації України до екологічних і кліматичних вимог Європейського Союзу та поглиблення євроінтеграційних процесів.

Мова та стиль викладення

Дисертаційна робота на тему «Механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції» підготовлена українською мовою. Стиль викладення матеріалу є науковим, що проявляється у логічній послідовності розкриття змісту розділів і підрозділів, чіткості трактування основних понять і категорій, дотриманні логіки наукового дослідження, а також у взаємозв'язку мети, завдань, об'єкта, предмета, положень наукової новизни та сформульованих висновків. Текст дисертації характеризується системністю викладу, аргументованістю наукових положень та об'єктивністю проведеного аналізу. Автор демонструє вміння коректно використовувати сучасну економічну та міжнародно-економічну термінологію, критично опрацьовувати наукові підходи до дослідження сталого розвитку та «зеленої» економіки, здійснювати теоретичні узагальнення, інтерпретувати

результати емпіричного аналізу та формулювати на їх основі відповідні наукові висновки і практичні рекомендації.

Загалом мова та стиль викладення дисертаційної роботи відповідають вимогам, що ставляться до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини», та забезпечують належне представлення і сприйняття теоретичних положень, аналітичних результатів, наукової новизни і практичних рекомендацій проведеного дослідження.

**Відповідність кваліфікаційної роботи паспорту спеціальності,
за якою вона подається до захисту**

За змістом та оформленням дисертаційна робота на тему «Механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції» повністю відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України, зокрема спеціальності 292 – «Міжнародні економічні відносини», галузі знань 29 – «Міжнародні відносини»; вимогам, визначеним «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44; а також вимогам до оформлення дисертаційних робіт, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40.

Тематика дослідження, його структура, методологічний інструментарій та отримані наукові результати відповідають предметному полю спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини», зокрема в частині дослідження процесів трансформації світового господарства під впливом екологічних і кліматичних викликів, розвитку міжнародного економічного співробітництва у сфері сталого розвитку та «зеленої» економіки, європейської економічної інтеграції, міжнародних механізмів регулювання зеленої трансформації, конвергенції економічних систем України та Європейського Союзу, а також

адаптації національної економіки до сучасних екологічних, економічних та інституційних вимог європейського інтеграційного простору.

У дисертаційній роботі комплексно досліджено теоретико-методологічні засади становлення концепцій сталого розвитку та «зеленої» економіки, міжнародно-економічні інструменти реалізації зеленої трансформації, особливості забезпечення сталого розвитку України в умовах євроінтеграції, а також бар'єри і драйвери зеленої конвергенції України з Європейським Союзом. Важливе значення для підтвердження відповідності дисертації спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» мають проведений порівняльний аналіз України та країн ЄС, дослідження міжнародних інституційних і фінансово-економічних механізмів переходу до «зеленої» економіки, оцінювання можливостей адаптації європейських практик до національних умов та обґрунтування перспектив інтеграції України до європейського економічного простору на засадах сталого розвитку.

Зміст дисертації повною мірою відображає актуальні напрями розвитку міжнародних економічних відносин, пов'язані із зеленою трансформацією світового господарства, зміною принципів міжнародної торгівлі та інвестування під впливом екологічних імперативів, посиленням ролі кліматичної політики у міжнародному економічному співробітництві та поглибленням євроінтеграційних процесів. Це підтверджує відповідність дисертаційної роботи заявленій спеціальності та встановленим вимогам до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Текст дисертаційної роботи на тему «Механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції» за результатами перевірки на наявність текстових запозичень не містить неправомірних запозичень без належного посилання на використані джерела та відповідає основним принципам академічної доброчесності. Усі використані в дисертаційній роботі наукові положення, концептуальні підходи,

статистичні дані, аналітичні матеріали та результати досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців супроводжуються відповідними посиланнями на джерела.

Оформлення цитувань та бібліографічних посилань здійснено з дотриманням встановлених вимог та норм законодавства України про авторське право і суміжні права. Ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації результатів дослідження або інших порушень принципів академічної доброчесності у дисертаційній роботі не виявлено. Отже, дисертаційна робота відповідає принципам і вимогам академічної доброчесності, а використання наукових джерел, статистичних та аналітичних матеріалів здійснено відповідно до встановлених нормативних вимог і загальновизнаних стандартів академічної етики.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Поряд із важливими науковими здобутками, позитивною оцінкою змісту, належним рівнем теоретико-методологічного обґрунтування та оформлення дисертаційної роботи доцільно зазначити наявність окремих зауважень і дискусійних положень, які мають рекомендаційний характер та можуть бути підґрунтям для подальшого розвитку дослідження:

1. У дисертаційній роботі ґрунтовно досліджено еволюцію концепцій сталого розвитку та «зеленої» економіки, систематизовано основні теоретичні підходи до розуміння сутності, принципів і закономірностей зеленої трансформації економічних систем (с. 12–21). Разом із тим, доцільним було б більш виразно представити сучасну наукову дискусію щодо альтернативних моделей екологічно орієнтованого економічного розвитку, зокрема концепцій *green growth*, *degrowth*, *Doughnut Economics*, *planetary boundaries* та *Just Transition*, що дозволило б поглибити теоретико-методологічну основу дослідження та чіткіше визначити авторську позицію щодо місця «зеленої» економіки у сучасній системі міжнародних економічних відносин.

2. Автором здійснено систематизацію міжнародно-економічних інструментів реалізації «зеленої» економіки та досліджено роль фінансових,

регуляторних, інституційних, торговельних й інвестиційних механізмів забезпечення зеленої трансформації (с. 36–42). Водночас доцільно було б більш детально розкрити вплив окремих інструментів Європейського Союзу, зокрема CBAM, EU ETS, таксономії ЄС, ESG-принципів та зеленого фінансування, на структурну трансформацію економіки України, її експортну спеціалізацію, інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність українських підприємств на європейському ринку.

3. У дисертаційній роботі значну увагу приділено теоретичному обґрунтуванню сутності та структури механізму переходу до «зеленої» економіки (с. 59–66). Разом із тим, дискусійним залишається питання розмежування таких взаємопов'язаних категорій, як «механізм», «модель», «система заходів», «інструментарій» та «політика» переходу до «зеленої» економіки. Більш чітке визначення їх змістовних і функціональних відмінностей дозволило б посилити категоріальну визначеність дослідження та більш аргументовано представити авторський внесок у розвиток теоретичних засад зеленої трансформації економіки.

4. Автором проведено комплексне оцінювання рівня сталого розвитку та зеленої трансформації України, здійснено порівняльний факторний і кластерний аналіз України та країн Європейського Союзу, що дозволило встановити основні диспропорції та визначити позиції України у процесах зеленої конвергенції (с. 79–85). Водночас доцільним було б більш детально обґрунтувати алгоритм формування системи індикаторів, критерії відбору змінних та економічну інтерпретацію виділених латентних факторів і кластерів, що підвищило б рівень прозорості запропонованого методичного підходу та забезпечило можливість практичного відтворення отриманих результатів у подальших дослідженнях.

5. У роботі ґрунтовно систематизовано бар'єри і драйвери зеленої конвергенції України з Європейським Союзом та визначено інституційні, фінансові, технологічні, регуляторні й безпекові чинники відповідних трансформаційних процесів (с. 126–132). Разом із тим, доцільним було б більш повно представити регіональну диференціацію потенціалу зеленої

трансформації України, оскільки різний рівень економічного розвитку, галузевої спеціалізації, ресурсного забезпечення, екологічного навантаження та масштабів воєнних руйнувань регіонів об'єктивно зумовлює необхідність формування диференційованих механізмів та інструментів реалізації політики зеленої конвергенції.

Загалом зазначені дискусійні положення та зауваження мають рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, її наукової новизни, теоретичної значущості та практичної цінності. Висловлені зауваження переважно окреслюють перспективні напрями поглиблення проведеного дослідження та підтверджують складність, багатоаспектність і значний потенціал подальшого наукового опрацювання проблем формування механізму переходу до «зеленої» економіки, забезпечення сталого розвитку України та поглиблення процесів її європейської інтеграції.

Загальний висновок

Дисертаційна робота на тему «Механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції», представлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини», є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам. Робота виконана на належному теоретико-методологічному та методичному рівні, характеризується логічною завершеністю, містить науково обґрунтовані положення, що мають наукову новизну, а отримані результати характеризуються вагомим теоретичним і практичним значенням. Тему дисертаційного дослідження розкрито повною мірою, поставленої мети досягнуто, визначені завдання вирішено, а сформульовані висновки та рекомендації логічно випливають із результатів проведеного дослідження.

Проведений аналіз дисертаційної роботи дає підстави зробити висновок, що представлена дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент, заступник
директора Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин ім. Б. Д. Гаврилишина,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Західноукраїнського національного університету

Максим ЖИВКО

